

Lúdia Nogué i Sabà,
cap a la meitat dels anys vint.

Lúdia de Cadaqués, una musa obstinada

Vicenç Pagès

El 30 de desembre es compliran cinquanta anys de la mort de Lúdia de Cadaqués, un dels últims mites sorgits a l'Empordà. Salvador Dalí i Josep Pla, entre d'altres, la van conèixer i li van guardar un espai a les seves obres. De tota manera el creador del mite de Lúdia va ser, per damunt de tots, Eugeni d'Ors, també conegut amb el sobrenom de Xènius.

Lúdia Nogués i Sabà va néixer a la dècada de 1860. S'encarregava de vendre peix i durant un temps va tenir gent a dis-

pesa. Segons totes les fonts consultades, era una excel·lent cuinera. A casa seva el menjar –sobretot el peix– era succulent, i el preu, regalat. Seguint les recomanacions de Víctor Rahola, molts artistes i intel·lectuals van fer-hi estada, entre ells Picasso, Josep Puig i Cadafalch i Eugeni d'Ors.

L'última bruixa de Cadaqués

Lúdia era una dona amb el do de l'enginy, i sovint s'expressava amb metàfores i sentències. Segons Salvador Dalí, «tenia l'esperit predisposat a la poesia». El

pintor figuerenc utilitzaria per títol d'un quadre una de les frases més conegudes que s'atribueixen a Lídia, i que després serviria com a títol d'un llibre freudià de Santos Torroella sobre Dalí: «La mel és més dolça que la sang». En boca de Lídia, la frase significava que, si cal triar entre la nostra família i entre una persona per la qual ens inclinem sentimentalment, serà aquesta darrera la que ens estirarà més. Per ella, com veurem, la mel era Eugeni d'Ors, i la sang eren els seus fills bessons Nòrio (Honorio) i Venido (Bienvenido). Des del punt de vista dels seus fills, en canvi, la sang era ella, i la mel eren les altres dones.

Abans que Eugeni d'Ors creés el seu mite, Rafael Santos Torroella va afirmar que Lídia és «el personatge més representatiu de Cadaqués»(1). Diverses circumstàncies, però, fan de Lídia un ésser singular i irrepetible, no sols per mèrits propis, sinó per les característiques de la seva família. Un rumor estès apunta que la seva mare, coneguda com «la Sabana», era l'última bruixa de Cadaqués(2). Joan Guillemet aporta testimonis que li atribueixen la facultat de convertir-se en gos, de viatjar a velocitats inusitades i de controlar els agents atmosfèrics(3). La creença popular sosté que la bruixeria es pot transmetre per la via hereditària. Sobre Lídia, coneguda a Cadaqués amb el nom de Lídia Sabana, planaria en més d'una ocasió l'ombra del dubte. El seu marit, el pescador Nando Costa, es va tornar boig i es va penjar; els seus fills es van obsessionar amb el pressumpte descobriment d'una veta de radi prop de Cadaqués, van fer-hi guàrdia dia i nit i van acabar ingressats al manicomi de Salt, on van fer una mala fi simultània. Algunes comarques cadaquesenques consideraven Lídia culpable d'aquestes desgràcies. Afegim-hi que la sogra de Lídia, la Xumeia, també era considerada bruixa.

Lídia també és coneguda pel fet que va vendre la seva barraca de Portlligat a Salvador Dalí i Gala, els quals l'anirien ampliant i l'acabarien convertint en la seva residència habitual. Salvador Dalí va pintar Lídia diverses vegades i va escriure sobre ella. Alguns dels surrealistes que recalaven a Cadaqués la van conèixer; en una ocasió, Lídia va evitar una baralla

Fotografia de Lídia amb Dalí, amb anotacions autògrafes del pintor.

entre Gala i Luis Buñuel que podia haver tingut conseqüències funestes. La transformació de la peixatera en mite, però, es deu a l'obsessió que ella sentia per Eugeni d'Ors, obsessió que, com veurem, va donar els seus fruits de manera pòstuma.

L'obsessió per Eugeni d'Ors

Xènius va passar una temporada a casa de la Lídia quan començava a ser conegut –probablement l'any 1904– per curar-se un mal d'amor o, segons altres fonts, senzillament per descansar i fer salut. El cas és que Lídia va congeniar-hi. Sigui per una connexió entre l'enginy instintiu d'ella i la intel·ligència cultivada d'ell, sigui per una diferència d'edat edípica –a la qual s'ha d'afegir que l'escriptor era orfe de mare–, sigui per l'atractiu físic i mental d'aquell noi brillant de vint-i-pocs anys, la dona va establir amb Eugeni d'Ors una aliança i un sistema d'interpretació de missatges secrets. Així, quan l'escriptor va abandonar Cadaqués, les gloses que publicava regularment a *La Veu de Catalunya* dedicades a Teresa la Ben Plantada eren interpretades per Lídia en forma de missatges en clau dirigits exclusivament a ella. I no solament els textos orsians: també els d'Enric Opisso, que firmava E.O. Com diu Salvador Dalí: «Era capaç d'establir relacions completament coherents entre qualsevol afer i la seva obses-

sió del moment amb una negligència sublim de tota la resta, i amb una elecció del detall i un joc d'enginy tan subtil i tan calculadorament hàbil, que sovint era difícil no donar-li la raó en qüestions que sabia que eren completament absurdes»(4). Algunes frases misterioses de Lídia («la fuente está seca», «todo el mundo es un fandango») van ser celebrades i apropiades per Dalí entre Lídia i dues dones de Cadaqués conegudes com a Sofía i Filo. Més endavant, Lídia diria al pintor que s'havia situat enmig de la cultura, amb la Filo-Sofía a la dreta i la dona catalana (ella mateixa, és a dir, la Ben Plantada) a l'esquerra. Salvador Dalí, sincerament impressionat per les enginyoses sortides de la peixatera, li va dedicar alguns poemes, entre ells l'inintel·ligible «Pez perseguido por una uva».

A mesura que passava el temps, l'obsessió de Lídia anava en augment. Al cabàs de vendre peix, moll d'algues i aigua salada, hi duia *La Ben Plantada*, de la qual recitava llargs fragments de memòria. Tots els llibres que anava publicant Eugeni d'Ors, fins i tot l'*Oceanografia del tedi* (que, segons Lídia, transcorria a Cadaqués), eren objecte de la interpretació delirant de la peixatera. Si Xènius publicava un recull de gloses titulat *El greco i Pous-sin*, per a ella es referia a dos personatges de Cadaqués: un pescador de corall d'origen grec i una dona de mala anomenada coneguda amb el

Dibuix de Carles d'Ors per a la portada del llibre *Lídia* de Cadaqués, d'Eugeni d'Ors.

Les manifestacions del deliri de Lídia, mentrestant, eren com més a més sorprenents. Si en un menú hi figurava l'expressió «Hors d'oeuvre», es tractava d'un anunci de l'arribada imminent d'Eugeni d'Ors a la ciutat (*d'oeuvre* significaria «d'amagat»). Quan Lídia entrava en una casa o trobava algun conegut pel carrer, en comptes de dir «bon dia» o «bona tarda», pronunciava greument les paraules «Eugenio de Ors». Si estava de bon humor saludava en un to més alegre dient «Xènius, Xènius, Xènius».

Lídia i Josep Pla

Amb el temps, la dona va entrar en un període de decadència. Al relat *Un viatge frustrat*, Josep Pla relata un periple arran de costa que va realitzar l'any 1918. Quan desembarca a Cadaqués, coneix Víctor Rahola i, mentre aquest li fa de cicerone, topen amb Lídia: «En el camí de Portlligat trobem una dona amb un cistell de peix que saluda Don Víctor amb uns estranys i aparatosos compliments. És notòriament una dona del poble, però en el seu vestir hi ha la pretensió estrofolària de semblar una senyora: porta un pentinat aparatós, una brusa bufada i plena de llacets, unes faldilles a la moda de cinc anys enrere i unes pobres sabates de talons torçats, d'una irreparable tristesa. Guarnida així, sembla contenir una barreja d'alcaçova i de persona vinguda a menys» (5).

En el relat de Pla, Víctor Rahola resumeix la història de Lídia, incloent-hi el retrobament amb Xènius amb motiu dels Jocs Florals de l'Empordà, celebrats a Castelló d'Empúries el 1922 (el relat de Josep Pla està estructurat en forma de dietari corresponent a l'any 1918, de manera que, o bé a l'autor la memòria el traeix, o bé Víctor Rahola tenia dots de clarividant). Seguim el relat planià: «Durant tot el temps que el Glosador romangué a l'Empordà, Lídia no l'abandonà ni un sol moment. Quan el Glosador volgué pujar fins a Sant Pere de Roda, la pobra dement no el deixà de petja. Una història tristíssima». Algunes dames presents van preguntar a Eugeni d'Ors qui era aquella dona estrofolària que proclamava que era la Ben Plantada. Ell, «amb una impressionant gravetat tocada de tristesa», va contestar: «Aquesta dona és

sobrenom de la Puça. Segons Lídia, girava a l'entorn de la pugna entre el que ella denominava «cabres i anarquistes» d'una banda, i el grup del «secret de Xènius» de l'altra, entre els quals es trobaven els Pichot, els germans Dalí, Eduardo Marquina i Carles Fages de Climent. El «secret», Lídia l'havia descobert un matí a la taula de Xènius, al costat d'un formatge de llet de cireres, quan encara el tenia a dispesa. Sobre les característiques del secret han sorgit tota mena d'especulacions, fomentades per les misterioses referències de Lídia: «Aquest secret, si jo l'expliquéu, ja no seria cap secret».

No se sap del cert si Xènius li va

dir en cap ocasió de manera explícita que ella era la Ben Plantada, però en una glossa a *La veu de Catalunya* hi va fer aparèixer un pescador anomenat Nando que responia a la descripció del marit de la Lídia, i en un altre moment li va trametre una revista taurina que es deia precisament *Lídia*. És innegable que, d'una manera o altra, ell li seguia la veta; mantenint, això sí, les distàncies. En una ocasió el notari Salvador Dalí, el pare del pintor, va demanar a Eugeni d'Ors que aclarís el malentès amb Lídia, ja que considerava que l'obsessió començava a ser perillosa. «En deixo una a cada poble», va ser la resposta del Pantarca.

una expiació». La versió de Josep Pla contrasta no solament amb la que facilitava Ors al seu llibre *La verdadera historia de Lidia de Cadaqués*, on qualifica els fets de «subida al monte Carmelo»(6), sinó amb l'ascensió de la Ben Plantada que clou el llibre homònim.

Amb la guerra civil, ja sense família i per tant sense mitjans de subsistència, l'estat de Lídia es va fer molt lamentable. Vestida amb una sotana de capellà —en un temps en què no hi havia capellans, i si n'hi havia no gosaven dur sotana—, passava el temps rellegint els llibres d'Eugeni d'Ors en una barraca miserable. Cuinava per als milicians, que li donaven part del seu menjar. Els assegurava que es deia Teresa, i quan ells la cridaven per aquest nom, deia: «No és que me'n digui, de Teresa. És que la sóc»(7).

«La nostra Sibil·la»

Finalment alguns amics de Lídia, en particular Anna Maria Dalí, en visat de l'estat llastimós en què es trobava, van aconseguir internar-la a l'asil Gomis d'Agullana. Un cop allí, lliure de polls, va escriure: «Estic neta com el lliri de la vall». Les gestions d'Eduardo Marquina davant Eugeni d'Ors perquè prenguess part en aquesta operació de salvament van resultar infructuoses. L'any 1953, però, quan ja en feia set que Lídia era morta, Xènius va viatjar a Cadaqués per interessar-se per la sort de la seva antiga admiradora, a qui ara anomenava «la nostra Sibil·la». Els motius que el van fer passar de la indiferència per la Lídia viva a la passió per la Lídia morta mai no s'han aclarit del tot. En aquell viatge també va visitar Agullana, on Lídia havia viscut els últims anys i on era enterrada. A continuació, l'escriptor va començar a publicar articles al diari *La Vanguardia* en què elevava a categoria la coneguda peixatera. Aquests articles es convertirien en el llibre *La verdadera historia de Lidia de Cadaqués*, publicat uns mesos després de la mort de l'autor. Sembla que el Pantarca pràcticament va morir corregint les proves d'aquest llibre.

Escrit en tercera persona, en to majúscul, classicista i intel·lectualitzant, i amb la dosi de catalanades i de barreja de registres que caracteritza la seva prosa en castellà, el personatge Xènius hi apareix premonitòriament mort. A les pri-

El cementiri d'Agullana, on reposa Lídia Nogué.

meres línies, Eugeni d'Ors es complau a comparar Lídia amb el Quixot. Per establir-hi un paral·lelisme, sosté que, en el moment de tenir notícia de Teresa la Ben Plantada, Lídia tenia l'edat en què el Quixot es beu l'enteniment a causa dels llibres de cavalleria. En realitat, aquesta afirmació és inexacta ja que, segons Cervantes, en aquell moment el Quixot fergava la cinquantena, i Lídia es trobava a frec dels quaranta (algun autor rebaixa l'edat fins als trenta-cinc(8)). Però Xènius no va ser mai un bon comptable.

Si al Quixot li van cremar els llibres de cavalleria, al final dels seus dies a Lídia li van cremar *La Ben Plantada* a l'asil d'Agullana. Per dir-ho amb la prosa barroca de l'escriptor: «Un caballero andante puede encerrarse en la córpora obesa de una comadre sedente». Des d'un altre punt de vista, Federico García Lorca, que també va quedar fascinat pel deliri interpretatiu de la peixatera, el contraposava precisament al del Quixot: «La locura de Don Quijote es una locura seca, visionaria, de altiplanicie; una locura abstracta, sin imágenes. La locura de Lidia, sin embargo, es una locura húmeda, suave, llena de gaviotas y langostas, una locura plástica... Don Quijote anda por los aires y Lidia por la orilla del Mediterráneo. Es ésta la diferencia»(9). Al llarg de la relació amb Xènius, Lídia combina de manera simultània i enriquidora els trets del Quixot, de Sancho Panza i de Dulcinea del Toboso.

Lídia i Salvador Dalí

Salvador Dalí es va referir a la «meravellosa paranoia» de Lídia i al cervell de Lídia com «el cervell paranoic més magnífic, fora del meu, que mai hagi conegut»(10). A *Vida secreta* reconeix que sovint utilitzava la correspondència que Lídia dirigia a Xènius com a model dels seus propis escrits. Tanmateix, la particular vindicació que fa Eugeni d'Ors del mite exclou tot reduccionisme psicologista: «Decir que Lidia era una paranoica es lo mismo que decir que era un oftalmópata el Greco. Se prescinde, cada vez que se enuncia el calificativo pedante, de algo propio del Greco y que le define: la obra de Belleza».

El recurs de la comparació hiperbòlica no s'esgota en el Quixot i en el Greco. Al seu llibre, Eugeni d'Ors parla de l'*opus lidianum*, estableix un paral·lelisme entre Lídia a l'asil d'Agullana i Goethe a Weimar, i compara els seus propis escrits, els de Dalí i els d'Eduardo Marquina sobre Lídia amb els evangelis sinòptics. Però potser és encara més impressionant el que pensa Eugeni d'Ors quan veu Lídia a Sant Pere de Roda: «A los ojos de la razón, esta singular mujer no es la Bien Plantada; pero quizá la completa. Ella levantó la arbórea copa al cielo, cargada en frutos, porque tenía buenas raíces. Esta va a profundizar en el oscuro imperio de las raíces, porque un milagro ha querido que un esplendor del

cielo, un resplandor de justicia, fuese con ella»(11). No és estrany que Dalí, en un dels dibuixos que acompanya la primera edició de *La verdadera historia de Lidia de Cadaqués*, la representés amb les cames en forma de poderoses arrels. En aquest sentit podríem parlar, al costat de Teresa la Ben Plantada, de Lídia la Ben Arrelada. Tot i que a Lídia, de fet, Xènius la va deixar plantada en el sentit més pedestre del mot.

Els plaers de la taula

Al relat *Un viatge frustrat*, Josep Pla s'entreté a recordar la consistència de les exquisides menges que preparava Lídia, i suggereix que les que preparava per a Xènius eren d'una suculència encara superior: «Lídia havia estat una bona cuinera, però el grau de perfecció i de generositat a què portà els seus coneixements culinaris aquella temporada em fa pensar que s'enamorà del qui després fou el Glosador. Sense la intervenció d'un moviment del cor, profund i real, aquella taula no hauria pas arribat a la qualitat que notòriament obtingué. Fou un devesall, una inundació de tendresa convertida en sofregits i salses, picades i suquets. Fou una apoteosi de plaers tangibles, que són, precisament, els que aprecien amb més intensitat els qui es dediquen als àrids jocs de paraules de la filosofia»(12).

Per Josep Pla, doncs, el que fa Lídia digna de record són els plaers de la taula que procurava a Eugeni d'Ors. A *Vida secreta*, Dalí recull una enginyosa recepta de la peixatera: «Per a fer un bon déntol a la marinesca calen tres menes de persones: un boig, un avariciós i un pròdig. El boig ha de ventar el foc, l'avariciós posar-hi l'aigua i el pròdig l'oli»(13). Eugeni d'Ors, en canvi, a *La verdadera historia de Lidia de Cadaqués*, prescindeix de *gourmandisses* i es decanta decididament cap al terreny de l'abstracció: «Al unir la Belleza con la Justicia [Lídia] había encontrado la Verdad»(14).

D'ençà de l'etapa d'estudiant, Eugeni d'Ors només va retrobar Lídia en una ocasió, amb motiu dels Jocs Florals de Castelló de 1922. Josep Pla, al relat *Un viatge frustrat*, fa dir a Víctor Rahola que Xènius i Lídia es van veure en una altra ocasió: «Durant una llarga temporada [Lídia] envià a Barcelona, a

casa Ors, el millor peix que tingué. Fins i tot un dia gosà presentar-se amb les seves maneres populars i vives i un cistell de peix en el mateix despatx del Glosador. No tingueren més remei que convidar-la a dinar. Quedaren tots confosos i avergonyits. Pobra Lídia!»(15).

La mort i l'epitafi

Aquest episodi no està consignat a la biografia canònica d'Eugeni d'Ors escrita per Enric Jardí ni a *La verdadera historia de Lidia de Cadaqués*. En aquest darrer llibre hi predominen les reflexions, els ajustaments de comptes i els somnis, però no hi apareix aquesta visita en concret ni, en general, la barreja de sensualitat mediterrània i de materialisme empordanès amb què Josep Pla considera Lídia. Sigui com sigui, el que va interessar notablement a Xènius, com a bon mitificador, va ser la mort de Lídia. En el relat d'aquesta mort, hi va introduir el que ell anomena «un terrorífico acontecimiento cósmico»: la tramuntana: «Cómo saltó, cómo voló, cómo empujó, cómo aulló en los tres días supremos en que pudo recoger el último aliento de la pobre Lidia, jamás se había conocido en Agullana. Dijérase que atropellaba sin tregua a todas las cosas del mundo, a la vez. Gemían en ello las veletas, se doblaban trágicamente los árboles, se rompían los vidrios, partían lejos las tejas. Los silbidos, en el cielo sin mancha, alcanzaban a los aullidos. Ni las gentes ni los muros podían tenerse en pie»(16).

El punt final de la mitificació de Lídia va ser l'epitafi que li va escriure Eugeni d'Ors:

Descansa aquí
si la tramontana la deja
Lidia Nogués de Costa
Sibila de Cadaqués
que por la inspiración mágica
dialécticamente fue y no fue
a un tiempo Teresa
la Bien Plantada.
En su nombre conjuran
a cabras y anarquistas
los angélicos.

A *La verdadera historia de Lidia de Cadaqués*, l'epitafi és només una intenció: «Sus fieles iremos a poner una lápida»(17). Encara que l'autor va morir abans de veure realitzat aquest

projecte, la pedra es va gravar a instàncies d'orsians –o lidians– com Salvador Dalí, i es va dur a Agullana. L'objectiu era fer coincidir la col·locació de la làpida amb l'edició de l'obra de Xènius sobre Lídia. L'alcalde d'aleshores, però, després de llegir l'epitafi, va considerar convenient guardar-la en una dependència del cementiri. D'allà la va rescatar Dalí, el qual la va guardar fins l'any 1989, en què va ser solemnement col·locada sobre la tomba de Lídia en un acte en què es van llegir fragments del llibre d'Eugeni d'Ors i es va interpretar la *Serenata de Lidia de Cadaqués*, de Xavier Montsalvatge.

Aquest article no es podia acabar sense una visita al cementiri d'Agullana. Malauradament, el visitant actual no es pot fer una idea de com era aquest espai abans que l'incendi de 1986 en malmetés l'arbrat i els murs. Avui dia és un espai ampli, airejat, generós en xiprers, que forma una plaça quadrada voltada de nínxols. Al mig, entre els senders de ciment, emergeixen creus de ferro que assenyalen tombes desordenadament cavades a terra. Lídia la Ben Arrelada, la tel·lúrica, havia d'estar per força enterrada a terra. Al visitant no li costa identificar la tomba de granit, coronada per una creu del mateix material. Està situada prop del camí central i és més nova que les que l'envolten. No hi ha cap data, però la làpida és la que Xènius havia pensat per al seu mite.

Ja hem dit que Lídia dividia el poble de Cadaqués entre «cabres i anarquistes» d'una banda, i els del «secret de Xènius» de l'altra. Per a Eugeni d'Ors, la divisió s'establia més aviat entre l'Ordre i el Desordre. En el Desordre s'hi inclou el *capricho*, al qual Xènius fa coincidir etimològicament amb els actes que fan les cabres (tot i que Dalí, quan recorda les paraules de Lídia, no escriu «cabres», sinó «cabrons»(18)). A l'epitafi ideat per Eugeni d'Ors, el grup anomenat del «secret de Xènius» hi apareix transfigurat en «los angélicos», símbol de l'ordre. Però a la tomba d'Agullana, l'epitafi està gravat sense accents gràfics, amb la qual cosa l'imperial *angélicos* esdevé un populista *angelicos*. I hi ha encara una errada més important: hi falten les paraules «que por la inspiración», amb la qual cosa l'epitafi perd el seu sentit.

Els «evangelis» de Lídia

Els «evangelis» de Lídia que he consultat donen punts de vista diferents sobre uns fets essencialment idèntics. Al relat *Un viatge frustrat*, de Josep Pla, Lídia és senzillament una boja, amb tota la càrrega trista i negativa del mot. Salvador Dalí, en canvi, n'elogia la ment a *Vida secreta* –igual que fa García Lorca, que durant molt de temps va tenir una fotografia de Lídia damunt del seu piano–. L'«evangeli» de Marquina, que no he localitzat, és considerat massa transcendent (*sic*) per l'únic autor que l'esmenta, Eugeni d'Ors. Ell, en canvi, a *La verdadera historia de Lidia de Cadaqués*, reconstrueix el personatge mític sense gaire respecte per la persona de carn i ossos que el va motivar. El seu no és un evangeli sinòptic, sinó radicalment diferent dels altres, encara que els fets essencials siguin els mateixos: equivaldria al de sant Joan, i en alguns fragments a l'Apocalipsi. D'Ors canvia el nom del fill Venido pel d'Ulisses, la barraca de Lídia per una cova, i inventa un origen obscur per a Lídia, que en el llibre fa de pastora i viatja per Europa amb un grup de gitanos fins que arriba a Cadaqués (no és filla de cap bruixa indígena, doncs). A *La verdadera historia de Lidia de Cadaqués*, aquest poble també és objecte de mitificació: hi viuen dones soles –els homes són fora, pescant– que s'alimenten gairebé exclusivament de cafè (curiosament, una carta de Lídia a Dalí sembla relacionar cafè i bruixeria(19)). Els misteris de Cadaqués, segons l'autor, són comparables amb els d'Eleusis, en referència als rituals grecs celebrats en honor de Demèter, deessa de la terra conreada.

Tres paradoxes i un mite

La història de Lídia i Xènius conté algunes paradoxes. En remarcaré tres. De candidates a ser l'origen de la Ben Plantada n'hi havia de molt més factibles que Lídia Nogués. Maria Gay, Teresa Baladía, Mercedes Gaspar i unes quantes més n'eren candidates fermes, tot i que segons els especialistes la més ben col·locada era Úrsula Matas, de Figueres, per qui Xènius sentia una inclinació que algun comentarista ha qualificat de platònica. Curiosament, aquesta «Ben Plantada» que

Làpida amb l'epitafi escrit per Eugeni d'Ors.

va servir de model per a la personificació del breviarí noucentista no va tardar a traslladar el seu lloc de residència a Madrid, tal com faria també Eugeni d'Ors. Si la Ben Plantada era nascuda a Asunción(20), l'anomenada Ursulita tenia orígens argentins.

La segona paradoxa la col·loca Josep Pla en boca del pintor Francesc d'A. Galí: «Pensar que Xènius, que es passà anys predicant l'ordre, el mètode i la regla i combatent el desordre passional, fou el pretext de l'embogiment d'una dona és realment torbador»(21). Si un dels valors principals de Teresa la Ben Plantada és la mesura, que s'oposa a la hipèrbole i el fantasiieg(22), Lídia es caracteritza precisament per la desmesura. Si Teresa equidista del geni i de la vulgaritat, Lídia es col·loca alternativament en el centre d'aquests dos àmbits. Però encara hi ha una paradoxa més torbadora. Ja hem vist que a l'epitafi ideat per Eugeni d'Ors s'hi pot llegir que en certa manera Lídia «va ser» Teresa la Ben Plantada, i és obvi que, quan ja era morta, D'Ors li va dedicar una colla d'articles i l'últim llibre de la seva vida, cosa que no va fer per cap de les altres candidates. En realitat, doncs, Lídia no anava tan desencaminada amb les seves cabòries. Era ben cert que era –i no era, dialècticament– la Ben Plantada, així com era cert que les glosses del Pantarca se centaven en la seva persona. De boja no

en tenia res: simplement es va avançar unes desenes d'anys.

De la lectura del llibre que Eugeni d'Ors va dedicar a Lídia de Cadaqués se n'extreu que, pel que fa a deliri interpretatiu, l'autor no es quedava endarrerit. El pas que va fer Lídia en creure's la Ben Plantada, diu ell, no la va dur on reposen les Ben Plantades manicomials, sinó més enllà de les classificacions: «A la enajenación, si se quiere, mas no a la locura; no a la idioetez, sino a la personalidad; no a la muerte débil, sino al cultural nacimiento de un mito»(23). Un mite que va tenir en Eugeni d'Ors l'origen i l'apoteosi, i en Lídia una musa obstinada.

Vicenç Pagès Jordà és novel·lista i crític literari.

Notes

- (1) *Correo Literario*, Madrid, 1 de setembre de 1951 (reproduït a *La trágica vida de Salvador Dalí*. Parsifal, Barcelona, 1995, pàg. 21).
- (2) PLA, Josep. *Cadaqués*. Destino, Barcelona, 1985, pàg. 127.
- (3) GUILLAMET, Joan. *Bruixeria a Catalunya*. Edicions La Paraula Viva, Barcelona, 1976, pàg. 139 i següents.
- (4) DALÍ, Salvador. *Vida secreta*. Empúries, Barcelona, 1993, pàg. 282.
- (5) PLA, Josep. *Aigua de mar* (Obra completa, volum 2). Destino, Barcelona, pàg. 107.
- (6) D'ORS, Eugeni. *La verdadera historia de Lidia de Cadaqués*. José Janés Editor, Barcelona, 1954, pàg. 148.
- (7) GUILLAMET, Joan. *op. cit.*, pàg. 161-164.
- (8) SALVATELLA, Josep M. *Planes de l'Empordà*. Columna, Barcelona, 1994, pàg. 74.
- (9) RODRIGO, Antonia. *García Lorca en Cataluña*. Planeta, Barcelona, 1975, pàg. 38.
- (10) DALÍ, Salvador. *op. cit.*, pàg. 282.
- (11) D'ORS, Eugeni. *op. cit.*, pàg. 156-157.
- (12) PLA, Josep. *op. cit.*, pàg. 109.
- (13) DALÍ, Salvador. *op. cit.*, pàg. 284.
- (14) D'ORS, Eugeni. *op. cit.*, pàg. 173.
- (15) PLA, Josep. *op. cit.*, pàg. 110.
- (16) D'ORS, Eugeni. *op. cit.*, pàg. 188.
- (17) D'ORS, Eugeni. *op. cit.*, pàg. 177.
- (18) DALÍ, Salvador. *op. cit.*, pàg. 283.
- (19) RODRIGO, Antonina. *op. cit.*, pàg. 171.
- (20) D'ORS, Eugeni. *La Ben Plantada*. Edicions 62, Barcelona, 1980, pàg. 43.
- (21) PLA, Josep. *Homenots. Primera sèrie* (Obra completa, volum 11). Destino, Barcelona, pàg. 402.
- (22) MURGADES, Josep. «Eugeni d'Ors: verbalitzador del noucentisme», dins *El noucentisme*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1987, pàg. 75.
- (23) D'ORS, Eugeni. *La verdadera historia de Lidia de Cadaqués*, pàg. 80.